

Litteratur

ERIK ANNERS:

Värdet av regementshistoria

En och annan läsare kan ha frågat sig vad det är för glädje med de regementshistoriska verk, som till och från droppar ned på bokmarknaden. Finns det inte annat och mera aktuellt att skriva om i en tid av social och ekonomisk utveckling med alla dess globala och nationella problem?

Den som tänker så vill jag be att fundera ett ögonblick över försvarsfrågans betydelse för Sverige under det senaste seklet liksom över de psykologiska realiteter, som är förbundna med det man brukar kalla en levande försvarsvilja.

Vi har i dag liksom på 20- och 30-talen en försvarsdebatt, där känslomässiga reaktioner – oviljan mot att ens tänka på möjligheten av ett krig liksom krav på fortsatta sociala reformer – spelar en stor roll. Inom det socialdemokratiska partiet och i andra radikala kretsar finns det starka grupper, som kräver nedrustning. De mest högröstade påstår att vårt försvar är värdelöst, därför att det är anpassat för en sk hotbild som inte är och inte kan bli aktuell – det med konventionella vapen förda storkriget i Europa.

Som Curt Borgenstam påpekar i en artikel i detta häfte av Svensk Tidskrift finns det andra hotbilder också. En är en totalt överraskande rysk ockupation genom luftlandsättning av en del av vårt land – inte med mål att erövra hela Sverige utan för att förstärka Sovjetunionens strategiska position på dess nordvästra flank. Vi kunde se hur lätt det var att genomföra en sådan operation år 1968 gentemot ett försvarslöst land, nämligen Tjeckoslovakien. Besättandet av Prag har åtskilligt att lära oss om vad som kan hända.

I dag och ännu för åtskillig tid framåt kan inte Sovjetunionen göra något liknande mot Gotland eller de svenska genomfartslederna på Nordkalotten. Vårt flyg och våra lokal-försvarsförband – efterhand också mobiliserade arméförband – skulle slå sönder en

isolerad luftlandsättning. Vill man göra något i den vägen måste det bli en stor operation för att betvinga hela det svenska försvaret genom bred insats av flyg-, sjö- och arméstridskrafter, dvs anfallskrig i stor skala. Det är något helt annat – och måste ur rysk synpunkt befaras utlösa det storkrig i väst, som man numera fruktar snarare än betraktar som en tänkbar väg till framgång.

Ty Sovjetunionen befinner sig i samma farliga läge som det andra kejsardömets Tyskland decennierna före det första världskriget. Genom sin imperialistiska politik har Sovjetunionen lyckats isolera sig i en tvåfrontssituation. I väst har man vasallstaterna – jfr Elsass-Lothringen. I öst har man Kina, som kommer att försöka upprepa det japanska undret i slutet av 1800-talet – jfr industrialiseringen och järnvägsbyggena i Tsarrysland med hjälp av västerländskt kapital före det första världskriget. Ett högteknologiskt Kina med dess nationella aspirationer på de stora kinesiska områden, som tsarerna på sin tid lade under ryskt välde, kan bli ett dödligt hot mot Sovjetunionen.

Historiska paralleller är inte användbara till slutsatser om nuet och framtiden. De är tankemodeller, som hjälper oss att se en problematik klarare. I det här fallet bidrar parallellen till att klargöra det dystra faktum att världen under åtminstone det närmaste decenniet kommer att leva under ett ökande permanent krigshot. Sovjetunionen, där snart en ny ledare, ingen vet vilken, kommer att taga makten, kan frestas försöka bryta sig ut ur inringningen. En riktning i vilket detta kan ske är i nordväst, dvs just emot eller över Sverige.

Försvagar vi vårt försvar så att överraskande kupper blir lätta och militärt riskfria, kan frestelsen att försöka förbättra positionerna i norr bli en desperat rysk ledning övermäktig. Det svenska försvarets uppgift är att få denna ledning att tänka två gånger innan den handlar.

För den skull behövs både ett efter våra förhållanden effektivt försvar och en levande försvarsvilja. Och det är här regementshistorien har sitt speciella och ingalunda obetydliga värde. Jag tänker nu inte på nationalistisk inspiration från Gustaf II Adolf vid Breitenfeld eller Karl XII vid Klissow – vad som då hände är numera fackhistorikernas uppgift – utan på något mycket aktuella, vardagliga, och mer begripligt. Vårt försvar är och skall förhoppningsvis förbli byggt på allmän värnplikt. Det betyder att större delen av vår manliga ungdom – så småningom kanske en växande andel av den kvinnliga – får ta sina första hårda törnar i livet under värnplikten. De får – utan eller med ringa erfarenhet av arbetslivet – gå in i en stor samhällsorganisation, inordna sig i den och lära sig följa det militära arbetslivets regler. Konfrontationen kan upplevas som hård. För de flesta är den säkert nyttig. Vad mera är, den upplevs sannolikt i de allra flesta fall som något positivt och minnesvärt.

Till detta minnesvärda hör det egna regementet. Det var i dess miljö man fick möta ibland argsint och dumt, men oftast hyggligt och klokt befäl, fick lära sig arbeta och slita ont tillsammans med kamrater, fick uppleva att den egna lilla personligheten måste underordnas gemenskapens och solidaritetens krav. För många, förmodligen de flesta vuxna män framstår värnplikten inte som en plåga och förgelseklippa utan som en av de ungdomens tider, som man gärna med nöje minns. Kanske gäller detta särskilt generationerna från beredskapsåren. Men så mycket har nog inte människorna förändrats att inte tidlösa faktorer som kamratskap och gemensamma mödor fortfarande spelar en stor roll för de ungas bedömning av värnpliktstiden.

För många av dem och naturligtvis än mer för de militära yrkesmännen blir därför en regementshistoria – om den läggs upp på rätt sätt – både nöjsam och intressant att läsa.

Det senaste tillskottet i genren – "Västernorrlands regemente och dess föregångare" är också upplagt på rätt sätt. Det är inte en krönika utan en samling välplanerade och väldisponerade uppsatser, som tillsammans ger ett panorama över detta typiska Norrlandsregementes histora och aktuella förhållanden. Norrländsk vinter och skog har nu en gång frambragt ett särskilt släkte och en speciell arbetsmiljö. Västernorrlands regementes historia illustrerar detta bättre än mycket annat som skrivits på temat.

I samlingen av goda författarprestationer är det två, som främst faller i ögonen. Förste arkivarien vid Krigsarkivet Evabritta Wallberg har skrivit en fackhistorisk översikt: "Industriådalen och regementet före andra världskriget – svårigheter att övervinna." Hon har på delvis nytt material skildrat relationerna mellan regementet och den så starkt av skogsindustrins förhållanden präglade befolkningen i Ådalen. Välbekanta konflikter: Richard Sandlers första erfarenheter som socialistisk martyr, Sandökravallerna, storstrejken 1909 och Ådalshändelserna 1931 sätts in i ett brett idéhistoriskt och lokalhistoriskt perspektiv. Man uppmärksammar särskilt officerarnas strävanden att kontinuerligt utveckla ett modus vivendi i förhållande till ett rekryteringsunderlag, där starka socialistiska strömningar gjorde sig gällande. Uppenbarligen var de militära cheferna beredda att gå mycket långt för att bevara sitt regementes inre sammanhållning och krigsduglighet. De tycks på det hela taget ha varit både kloka och humana människor som kände sitt folk. Deras och så många andra officerares balanserade attityder under dessa svåra decennier spelade förmodligen en viktig roll för socialdemokratins omvändning från antimilitarism till nationell försvarsvilja under 1930-talet.

Den andra prestationen är överste Anders Kjellgrens översikt över regementets utveckling åren 1945–1974. Han skriver utmärkt,

med både precision och stillsam humor. Det är bra gjort att på ett 70-tal sidor få med så mycket intressant och relevant om utvecklingen på snart sagt alla möjliga områden inom ett nutida infanteriregementes värld. Läsaren slås kanske särskilt av hur starkt ett sådant regemente numera präglas av tekniskt högt kvalificerade vapen. Det är andra tider nu än under beredskapsvintern 1940, då en regementsorder föreskrev att den kulsprutepistolkytt som var tilldelad varje gevärspluton absolut inte fick användas som rapportkarl "enär kulsprutepistolen i så fall icke med säkerhet är hos plutonchefen, när den kan behövas".

Kjellgren har överhuvudtaget många mycket belysande data att komma med i sin uppenbara strävan att hävda nödvändigheten av en för utbildningens effektivitet tillräcklig

befälskader. Han upplysningar att år 1969 motsvarade enbart personalen vid Försvarets materielverk den sammanlagda anställda personalen – militära och civila – vid 11 infanteriregementen, ger läsaren anledning till svärmodiga reflexioner över den på alla samhällsliga verksamhetsområden utvecklade byråkratiseringen. Det är ju ändå inte förvaltningspersonalen som slås, lika litet som, för att nämna en parallell, universitetsadministratörerna som forskar och undervisar.

Västernorrlands regementes historiekommitté, som genomfört och utgivit verket, har hedrat sitt regemente. Den har också givit ett gott bidrag till den samhörighetskänsla med det egna regementet, som är en viktig förutsättning för den levande försvarsvilja, som dessbättre ännu finns i Sverige.